

Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Banka Girişlerinin Etkileri ve Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Payları

Zübeyir TURAN¹

Özet: Küreselleşmenin yirminci yüzyılın son çeyreğinde hız kazanması ile birçok sektör gibi bankacılık sektörü de bu gelişmeden etkilenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1980 sonrası yabancı sermaye girişi önündeki engellerin hızla kaldırılması bu ülkelerde yabancı bankaların paylarının artmasına neden olmuştur. Yabancı bankalar da gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarını bir fırsat olarak görmüşlerdir. Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki etkilerini inceleyen çalışmalarda farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmüştür. Türkiye’de de 1980 sonrası yabancı sermaye girişindeki engeller kaldırılmaya başlanmış özellikle 2001 sonrasında bankacılık sektöründe yabancı payı artış göstermiştir. Son dönemde Türk bankacılık sektöründe yabancı payı % 40’lardadır. Türk bankacılık sektöründe yabancılara ait banka, şube, personel sayılarında ve aktif, kredi, mevduat, özkaynak paylarında yıllar itibariyle değişimler gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerindeki nedenler, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların etkileri, Türk bankacılık sektöründe yabancı payları.

The Effects of Foreign Bank Entries in Developing Countries and Their Shares in Turkish Banking System

Abstract: *Because of acceleration of the globalization in the last quarter of the 20th century, banking sector was also affected by this development like many other sectors. Especially after 1980s, in the developing countries, barrier to foreign capital inflow removal lead to increase in share of foreign banks' shares. Financial markets in developing countries are seen as an opportunity by foreign banks. Different results can be seen in studies that analyzes effects of foreign banks in developing countries. There was a removal of foreign capital inflows also in Turkey after 1980s and especially after 2001, there was an increase in foreign share in banking sector. Recently, foreign share in Turkish Banking sector is about % 40. Among years, there was a change in the numbers of banks, branches, employees and in the rates of assets, loans, deposits, equities owned by foreign investors.*

Key Words: *Reasons why foreign banks' entry into to national bank sector, effects of foreign banks in developing countries, the foreign shares in Turkish banking sectors.*

¹ Niğde Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi. Email: z.turan63@hotmail.com

GİRİŞ

Liberalleşme eğiliminin hızla arttığı günümüz dünyasında, ülkeler arasında sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, doğrudan yabancı yatırımların artması, teknoloji alanında gerçekleştirilen ilerlemeler yabancı bankacılığın önemini arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde de son yıllarda yabancı bankaların payları genel olarak artış göstermekte ve bunun çeşitli sebepleri ve sonuçları ortaya çıkmaktadır. Söz konusu ülkeler bazı ekonomik sıkıntılar ve bankacılık sektörünün yeterince gelişmemiş olması sebebiyle yabancı bankalara kapılarını açmışlarsa da kimileri bu girişler için bir sınır belirlemiştir.

Ülkemizde, 1980 yılına kadar yabancı bankaların sayı ve paylarında büyük değişimler gerçekleşmemiş ancak son yıllarda sektörde yabancı payı artış göstermiş, bu artışın sebebi sermaye hareketlerine getirilen serbestliğin artması ve bankacılık alanında yapılan yeni düzenlemeler olmuştur.

Çalışmada öncelikle gelişmekte olan ülkelere yabancı banka girişlerinin sebepleri ve etkileri incelenmiş daha sonra Türk bankacılık sektöründe 1980 sonrası yabancı payında görülen değişim ele alınmıştır.

1. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDE YABANCI BANKA GİRİŞLERİ

Gelişmekte olan ülke (GOÜ) konumunda olan ülkeler, finansal piyasalarını hızla geliştirerek, dünya yatırım fonlarının daha büyük bir oranını ülkelerine çekmeyi ve uluslararası piyasa hareketlerinden daha fazla pay almayı amaçlamaktadırlar. Bütün bu yapıların ardındaki temel amaç, ekonomik yapılarını güçlendirmek, üretim ve ihracatın önündeki engelleri aşmaktır. 1980 sonrasında, pek çok GOÜ, enflasyonu kontrol altına almak, faiz oranlarını düşürmek, tasarrufları özendirmek, mali sisteme yönelmesini sağlamak, tasarrufları yatırımlara kanallandırmak, böylece ülke içi üretimi ihracata da yönelik olarak arttırmak için, mali sistemlerini geliştirme çabasına girmiştir. Bu, uluslararası sermayeyi çekerek yapılmaya çalışılmış, finansal piyasaların gelişmesi için altyapılar oluşturulmasına gayret edilmiştir (Özgen, 1998: 50).

1990'lı yıllarda birçok ülkede uygulanan serbestleşme politikaları ile yabancı bankaların şube açmalarına ve banka kurmalarına imkan tanıyan düzenlemeler, gelişmekte olan ülkelere yaşanan bankacılık krizleri, uluslararası sermaye akımları, teknolojik yenilikler özellikle gelişmekte olan ülkelere yabancı bankaların sektördeki payının önemli ölçüde artmasına yol açmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde birçok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmıştır ve yaşanmaktadır. Gelişmekte olan

ülkelerde yaşanan değişim sürecinde görülen gelişmeler şöyle sıralanabilir (TBB, Bankacılık ve Araştırma Grubu, 2005: 3);

- Özel sektörün rolünün artması,
- Uluslararası entegrasyon çabası,
- Piyasa mekanizmasının gelişmesi,
- Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması,
- Bankacılığın rekabete açılması,
- Uluslararası kurallara yaklaşılmasıdır.

Bankacılık ve finans sektörünü uzun yıllar yabancı sermayeye kapalı tutan birçok gelişmekte olan ülke, finansal küreselleşmeye paralel olarak, son 10–15 yılda çeşitli sebeplerle yabancı sermaye girişi önündeki engelleri hızla kaldırmaya başlamıştır. Bu da bankacılık ve finans sektörüne yabancı sermaye girişini hızlandırmıştır. Benzer bir gelişme son yıllarda Türkiye’de de yaşanmaktadır (Büyükdeniz, 2007).

Birçok gelişmekte olan ülkede, yabancı banka girişlerine ihtiyaç duyulmasını sağlayan çok önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bunlar, sermaye eksikliği, ticari bankacılık becerilerinin eksikliği ve etkin çalışmayan bir bankacılık yapısıdır. Ancak unutulmamalıdır ki, genel olarak ülkeler her ne kadar kapılarını yabancı bankalara açmış olsalar da, sektördeki yabancı sahipliğine kısıt getirmişlerdir. Örneğin Filipinlerde otoriteler yabancı bankaların piyasa paylarının %30’u geçemeyeceğini kanunla belirlemiştir (Çakar, 2003: 15).

Yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelerin aşağıdaki işlemleri için faaliyet göstermek istemektedir (Apak, 2007: 20):

- Dış ticaret gelişimi,
- Bu ülkelerdeki ödemeleri ana ofislerine taşıyarak ülke riskini giderme ve yerli bankalara göre avantaj sağlama,
- Kur hareketleri ve bunların vadeli işlemler ile geliştirilmesi,
- Devletin ve özel sektörün hazine bonusu ve hisse senedi işlemleri ile kendi portföylerinin ya da fonların işlemlerinin gerçekleştirilmesi (aracılık ve depo hizmetleri),
- Batık devlet ve özel sektör risklerinin düşük fiyattan alınıp kar elde edilmesi (assist management),
- Gelişmekte olan ülkelerde mortgage işlemlerinin teşviki (Türkiye’de gayrimenkul fiyatları devamlı artmaktadır. Ayrıca, mortgage kredilerinden Basel II için %35 karşılık ayrılmaktadır. Bu oran hazine bonusu karşılığı olan %50’den azdır),
- Gelişmekte olan ülkelerin banka birleşmeleri, özelleştirme ve yabancı bankalara satışına aracılık etme,

- Tüketici kredileri, kredi kartı hizmetlerinin gelişmesi,
- Kamu finansmanına yönelme.

Liberalleşme çabaları ile ülkeler, yaşadıkları krizler, borç yüklerinin ağır basması, büyümenin finansmanı gibi nedenlerle yabancı bankalara daha geniş ifade ile yabancı sermayeye kapılarını açmışlardır. Ülkenin beklentileri bu değişimde önemlidir. Giriş yapılacak ülkenin beklentilerine ana hatlarıyla değinilecek olursa (Çakar, 2003: 21) ;

- Ülkeye yabancı sermaye girişini artırmaları,
- Yatırımları ve dolayısıyla büyümeyi çeşitli şekillerde, mümkünse uzun vadeli ve düşük maliyetle finanse ederek teşvik etmeleri,
- Uluslararası ticareti kolaylaştırmaları ve geliştirmeleri,
- Yabancı doğrudan yatırımların artması için yardımcı olmaları,
- Bankacılık teknolojisi ve yönetim sağlayarak ve öncülükte bulunarak, ürün, çeşit, verimlilik, hizmet, otomasyon, örgütsel ve donanımsal anlamda ulusal bankacılığın modernizasyonuna ve rekabet artışına katkıda bulunmaları,
- Tasarruf teşviki ve
- Uluslararası ve bölgesel finansman faaliyetlerinin geliştirilmesi gibi hususları yerine getirmeleridir.

Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında artan ekonomik bütünleşme, gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinde yabancı payının artmasının nedenlerinden birisidir. Bu artışı açıklayan geleneksel görüşlerin ilki, “müşteriyi izleme” ilkesi çerçevesinde gelişmiş ülke bankalarının kendi ülkelerinde çalıştığı şirketlere, gelişmekte olan ülkelere de hizmet vermek amacıyla bu ülkelere yatırım yapması gerekmektedir (Bumin, 2007b:18).

1.1. Yabancı Bankaların Ulusal Bankacılık Sektörüne Girişlerindeki Temel Nedenler

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerini etkileyen pek çok sebep vardır. Bununla birlikte yabancı bankaların GOÜ girişinde belirleyici olarak üç faktör ayrı bir önem taşımaktadır. Bunlar, finansal hizmetlerin küreselleşmesi, yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişindeki engellerin kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler ve yaşanan bankacılık krizlerine bağlı olarak gelişmekte olan piyasalara yönelik giriş maliyetlerindeki düşüşler olarak sıralanabilir (Afşar, 2004: 95–96).

1.1.1. Finansal Hizmetlerin Globalleşmesi ve Artan Arbitraj İmkanları

Ulusal ekonomilere yabancı banka girişlerini etkileyen faktörlerin başında, özellikle 1980’li yıllardan sonra dünya genelinde yaşanan finansal küreselleşme çabaları gelmektedir. Finansal küreselleşme kısaca ulusal

finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması sürecini ifade eder. Finansal küreselleşmeye bağlı olarak sermaye artık daha düşük risk ve daha yüksek getiri sağlamak amacıyla, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu anlamda hızla birbirlerine entegre olan finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmaktadır. Finansal küreselleşmenin sonucu olarak bir taraftan piyasalardaki fon akımlarının boyutlarında, diğer yandan bu piyasalarda işlem yapan finansal kurumların yapısı ve faaliyetlerinde önemli değişimler ortaya çıkmaktadır. Finansal kurumların en klasik türü olan bankalar bu değişimden önemli ölçüde etkilenmekte ve faaliyetlerini sınır ötesi alanlara taşımaktadır (Afşar, 2004: 96).

Sürekli büyüyen küreselleşme sonucu, finansal sektörde de ciddi yapısal değişiklikler meydana gelmiştir. Finansal hizmetlerin globalleşmesi finansal sektörde, finansal ürün farklılaştırmasına ve riski yaymaya olanak vermiş, rekabeti artırmıştır. Bu rekabet banka dışı kaynaklar ve finansal hizmetlerden kaynaklanmış (özellikle hisse senedi piyasaları) ve bu durum da faiz marjları ile karlılık üzerinde baskı yaratmıştır. Öte yandan, bankacılık sektörü, özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir sektör olduğu için, sunulan hizmet ve ürünlerin fiyatının düşmesi, diğer bir ifadeyle maliyet azalışı, bankaların ölçek ekonomisinden yararlanmasını mümkün kılmıştır. Bahsi geçen ölçek ekonomisinden faydalanmak bankaların birinci önceliği haline gelmiş, bu nedenle sektörde bankaların paylarını büyütme rekabeti daha da fazla teşvik etmiştir. Faaliyet göstermekte oldukları gelişmiş ülkelerde söz konusu rekabet ile ciddi bir karlılık kaybı ile karşı karşıya kalan bankalar için en güzel yol farklı coğrafyalara açılmak olarak belirlenmiştir. Yabancı bankaların önemli uluslararası merkezlerle bağlantıları olduğundan, dünya ekonomisi ve uluslararası para sistemiyle ilgili detaylı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmekte ve fon hareketlerinden önemli avantaj elde etmektedir. Bu faktörler, yabancı bankalara büyük bir rekabet avantajı sağlamaktadır. Örneğin, ulusal bankacılık sektörüne girişlerinde yabancı bankaların telefon ve elektronik bankacılık tekniklerini kullanmaları, Avrupa piyasalarında ve gelişmekte olan piyasalarda (özellikle Asya'da) önemli paya sahip olmalarında dikkat çekicidir. Ancak, şunu da vurgulamak gerekir ki, böyle bir yapı ve üstünlüğe sahip yabancı bankaların karşısında ulusal bankaların varlıklarını devam ettirebilmeleri ve rekabet edebilmeleri oldukça zordur. Farklı bölgelerde gerçekleştirdikleri bankacılık işlemlerinin yanı sıra yeni finansal enstrümanlar sunarak karşılaştırmalı üstünlüklerden faydalanmak isteyen

yabancı bankalar için en ciddi sorun ise, yerel bilgiler konusunda ulusal bankalar kadar güçlü olmamalarıdır (Çakar, 2003: 22–23).

1.1.2. Yabancı Sermayenin Ulusal Piyasalara Girişlerini Önleyen Engellerin Kaldırılmasına İlişkin Politikalar

Yabancı banka girişlerinin artmasında finansal hizmetlerin globalleşmesi oldukça önemli olmakla beraber yeterli değildir. Söz konusu globalleşme hareketlerinin gelişmekte olan piyasalarca kabul edilmesi, başka bir ifadeyle yabancı girişlerin önündeki engellerin kaldırılması da gerekmektedir. Yabancı bankalarda dışa açılmak için yoğun bir istek olduğu halde, çok yakın zamanlara kadar gelişmekte olan ülkelere girişlerinde güçlü ve caydırıcı engellerle karşılaşmışlardır. Birçok ülkede bankacılık faaliyetlerine başlamak için gerekli olan lisansların finansal liberalizasyon sürecinden önce yabancı bankalar söz konusu olduğunda daha katı bir biçimde bazı kısıtlamalar konularak uygulandığı bilinmektedir. Örneğin, birçok Asya ülkesinde yaşanan krizler öncesi, yabancı bankaların yalnızca tek şubeleri olması veya yabancı bankaların lisans sürelerinin belli bir süre ile sınırlandırılması uygulamaları mevcuttur. Finansal merkez olarak bilinen Singapur ve Hong Kong'da bile, yabancı bankaların toptan bankacılık ve sermaye piyasası işlemlerine olanak verilirken, bireysel bankacılık yapımları kısıtlanmıştır. Bu sınırlamalar birçok gelişmekte olan ülkenin 1990'lı yıllarda yaşadıkları krizlerin ardından daha istikrarlı bir finansal sistem oluşturma çabaları sonucu azalmıştır (Çakar, 2003: 23).

1.1.3. Bankacılık Krizleri ve Yeniden Yapılanma Çabaları

Dünyada özellikle 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan bir diğer gelişme de özellikle Gelişmekte Olan Ülkelerde yaşanan bankacılık krizleridir. Gelişmekte Olan Ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri bu ülkelerde bankacılık sisteminde yeniden yapılandırma girişimlerini başlatmıştır. Bu aşamada birçok ülkede bankaların satışı gündeme gelmiş ve bu bankaların satın alınması yabancı sermayenin ilgisini çekmiştir. Yabancı bankalar bu süreç içinde ya ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme ve satın alma ya da mevcut şubelerini genişletme yoluna gitmişlerdir (Afşar, 2004: 96).

Gelişmekte olan ülkelere yaşanan bankacılık krizleri, yabancı şube açma yoluyla ülkede bulunan bankaların kriz anında yaşadığı ekonomik problemlere rağmen ülkelere dönüş yapmadıklarını ve hatta tam tersi bu durumu fırsat olarak gördüklerini göstermiştir. Yabancı bankalar, bu süreç içinde ya ulusal bankalarla düşük maliyetlerle birleşme ya da mevcut şubelerinde büyüme yoluna gitmişlerdir. Tabii ki, yabancı bankaların o ülkede şube açma yoluyla var olması gelişmekte olan ekonomik durumu izlemeleri açısından da önem arz etmektedir. Yabancı bankaların, kriz

döneminde problem yaşamış ancak öncesinde büyük banka olma özelliği olan bankaları ya da elden çıkarılması planlanan bankaları çok da ucuza mal ederek alma stratejileri, Türkiye’de ve bunun yanı sıra Arjantin, Brezilya ve Meksika’da da ekonomik problemlerin yaşandığı dönemlerde görülmüştür. Bu stratejideki yabancı bankalar elbette ki giriş yaptıkları kriz döneminde kar etmeyi beklememekte, ancak ucuz aldıkları bankaların kriz sonrasında hızla getiri sağlayacağını düşünmektedirler. Kriz dönemlerinde zaten ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalar ise, yüksek likiditeyle zor durumdaki bankalara yüksek faizlerden fon aktararak, diğer bir ifadeyle krizleri körükleyerek yüksek gelir elde edebilmişlerdir ve taşıdıkları ve bir ölçüde realize olan risklerini böylece yönetebilmişlerdir (Çakar, 2003: 24).

1.2. Yabancı Banka Girişlerinin Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerine Etkileri

Bankacılığın küreselleşmesi, gelişen ülkelerde banka sisteminin hizmet yapısının ve teknolojisinin modernizasyonuna ve dışa açılmasına yardımcı olabilir. Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknikleri kullanan, en yeni hizmet ve ürünleri sunan bankalardır. Bu bankalar, ulusal bankaların hizmetlerini, hem ulusal, hem uluslararası düzeyde çeşitlendirmeye yöneltirler. Böylece ulusal bankacılık sistemi yapısal değişim süreci sonunda etkinlik kazanır ve uzun dönemde yabancı bankalarla maliyet, çeşit, etkinlik, verimlilik gibi birçok açıdan rekabet edebilecek düzeye gelir (Çakar, 2003: 26).

Doğrudan yabancı yatırımlara bağlı olarak özellikle Gelişmekte Olan Ülkelere giren yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomilerde çeşitli etkiler yaratması beklenmektedir. Yabancı bankaların ulusal ekonomilere etkileri konusunda üzerinde çoğunlukla durulan konular verimlilik ve finansal istikrar üzerinde odaklanmaktadır (Afşar, 2004: 96).

1.2.1. Verimlilik Etkisi

Yabancı bankaların Gelişmekte Olan Ülkelerdeki finansal piyasalarda verimliliği artırıp artırmadığına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Bu konuda yabancı bankaların verimliliği artırdığını ileri sürenlere göre, yabancı bankalar doğrudan ve dolaylı bir takım faktörlere bağlı olarak bu etkilerini ortaya koymaktadır (Afşar, 2004: 97).

Doğrudan verimlilik etkisi bu bankaların mevcut özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknolojileri kullanan, en etkin yönetim ilkelerini uygulayan ve en yeni ürünleri hizmet olarak sunan kurumlardır. Bu özelliklere sahip olan yabancı bankalar geldikleri ülkelere, teknoloji ve yönetim uygulamalarındaki yenilikleri beraberinde getirmekte ve faaliyet

gösterdikleri ülkelerde müşterilerine teknolojik, yeni ve kaliteli ürünleri daha düşük maliyetlerle sunabilmektedir. Aynı zamanda yabancı bankalar, teknolojik alt yapıları, modern bankacılık tekniklerini kullanmalarına bağlı olarak, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ve genel olarak sektörde daha verimli kredi tahsisine de hizmet edebilmektedir. Yabancı banka girişleri diğer taraftan, oluşturacağı rekabetçi ortama bağlı olarak, dolaylı verimlilik artışına da neden olmaktadır. Yabancı bankalar girdikleri ulusal ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ulusal bankaların modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmalarında ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır. Artan rekabet baskısına bağlı olarak, yerel bankalar mevcut rekabet ortamında başarılı olabilmek için yapılarını düzenlemek ihtiyacı içine girmektedir. Bu yönüyle de yabancı bankalar ulusal bankaların etkin bir işleyişe kavuşmasını zorlayarak verimlilik üzerinde dolaylı bir katkı yaratabilmektedir. Yabancı bankaların girişine izin veren Gelişmekte Olan Ülkeler sonuç olarak daha sağlıklı bankacılık sektörlerine sahip olacaklardır. Yabancı bankaları daha yüksek katma değer yaratan hizmetler sunmaları ve rekabet açısından üstünlük sağlamaları, ulusal bankaların aralarında birleşerek daha etkin kurumlar oluşturmasını ve daha düşük fiyatlarla hizmet sunmalarını da teşvik etmektedir. Yabancı bankalar özellikle Gelişmekte Olan Ülkelerde bankacılık sektöründe verimliliğin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca yazarlara göre, yabancı bankaların girdikleri piyasada verimliliği artırmaları için bu bankaların sektör içinde toplam aktiflerdeki paylarının çok yüksek olmasına da gerek yoktur. Bu anlamda verimlilik artışı için yabancı bankaların piyasaya girmiş olması yeterli olarak görülmektedir (Afşar, 2004: 97).

Yabancı banka katılımlarının ulusal piyasalarda sektörün verimliliğini artıracığı yönündeki yaygın görüşe karşın, bazı görüşler böyle bir durumda verimliliğin artmayacağı görüşünü savunmaktadır. Söz konusu görüşlere göre yabancı banka katılımları kredilerin rasyonel dağılımı üzerinde beklenen olumlu katkıyı yapmayacak başka bir deyişle yabancı bankaların piyasaya girmesi ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecektir. "Cherry Picking" adı verilen bu durumda, kredi kalitesi yabancı bankalar lehine gelişecektir. Yabancı bankalar, kötü kredi kullandırımını ve aynı şekilde bireysel piyasaları ulusal bankalara bırakarak sadece büyük ölçekli ya da yabancı sahipli firmalara kredi sağlayacaktır. Yabancı bankalar faaliyet gösterdikleri ülkelerdeki uluslararası alanda faaliyet gösteren firmalara kredi kullandırmayı tercih ettiklerinden, bu tür stratejiler izleyen

yabancı bankalar buldukları bölgede oligopolistik ve monopolistik yapılanmalarda teşvik edici rol oynayacaklardır (Çakar, 2003: 31).

Yabancı bankacılık literatüründe sıklıkla, yabancı banka girişlerinin, ulusal bankacılık piyasasını daha rekabetçi hale getirdiği ve bu vesile ile yerel bankaların daha verimli çalışmalarını sağladığı, beyan edilmektedir. Buna karşı olarak Claessens, Demirgüç ve Huizinga (2000) yaptıkları çalışmada yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerde yerel bankalara göre daha yüksek faiz oranları, daha yüksek karlılık oranları ve vergi ödemeleri bulunmakta iken gelişmiş ülkelerde bu durumun tam tersi geçerlidir.

Lensink ve Hermes (2003), yaptıkları çalışmada, ekonomik gelişmişlik seviyesi ile yabancı banka girişlerinin ulusal bankalar üzerinde etkili olup olmadığını incelemişlerdir. Bu çalışmayı şu şekilde özetlemek mümkündür: Ekonomik gelişmişlik seviyesi düşük olan ülkelerde bankacılık sektörünün de az gelişmiş olması doğal bir sonuçtur. Bu durum, az gelişmiş ülkelerde bankacılık tekniklerinin ve çalışmalarının uygulanma şekillerinin önemini artırmaktadır. Bu teknik ve çalışmaların uygulanması en fazla kısa dönemde maliyetleri artıracaktır. Aynı zamanda az gelişmiş bankacılık piyasaları daha az rekabetçi olduklarından, uygulama maliyetlerini karşılayabilmek için borç verme maliyetlerini artırma yoluna gidebilmektedirler. Daha gelişmiş bankacılık piyasalarında ise bankalar daha rekabetçi olduğundan yabancı bankaların yayılması daha önemsiz boyuttadır.

Yukarıdaki açıklamaların da ifade ettiği gibi Gelişmekte Olan Ülkelerde yabancı banka girişlerinin verimliliği artırması bekleniyor olmakla birlikte bu konuda kesin sonuçlar elde edilememiştir.

1.2.2. İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların ulusal piyasalarda faaliyet göstermelerinin ilk etkisi olan verimlilik etkisi yanında bir de istikrar etkisi vardır. Genel kabul görmüş bir kaniya göre yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımı ile daha istikrarlı bir kredi kaynağı oluşacağından ülkenin yerel bankacılık sisteminin şoklara karşı direnci artmaktadır. Bu mantık, yabancı bankaların o ülkede açacağı şubeler sayesinde ihtiyaç duyulduğu anda ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. Herhangi bir kriz ortamında yabancı bankaların yerel bankalara oranla daha az kırılgan olmaları, bu bankaların portföy bileşimlerinin yerel bankaların portföy bileşimlerinden daha fazla çeşitlendirilmiş olması ile de direkt olarak ilişkilidir (Çakar, 2003: 35).

Bir ülkede finansal istikrarın sağlanması ve korunmasında denetim ve gözetim önemi yadsınamaz. Bilindiği gibi Gelişmekte Olan Ülkelerin bankacılık sektörlerinde risk yönetimi konularında çeşitli sorunlar

bulunmaktadır. Bu ülkelerde risk yönetim teknikleri ve bankacılık sisteminin denetlenmesinden sorumlu otoritelerin denetim konusundaki bilgileri genellikle yetersizdir. Başta banka girişleri olmak üzere bu ülkelere yönelik yapılan yabancı yatırımlar, daha yeni denetim ve gözetim tekniklerinin de girişine neden olmaktadır. Bu bağlamda yabancı bankalar, beraberinde getirdikleri yeni denetim ve gözetim tekniklerinin, girdikleri ülkede yaygınlaşması doğrultusunda, finansal istikrara olumlu katkı sağlamaktadır (Afşar, 2004: 98).

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemine katılımları gelişmekte olan ekonomilerde sıcak para etkisi olarak bilinen etkinin de azaltılmasında etkin rol oynayabilmektedir. Sıcak para, yabancı sermayenin uzun vadeli ve üretim amaçlı, teknoloji transferi sağlayabilecek yatırımlarına engel olan ve onun yerine, ülkeye çoğu kez enflasyonun yarattığı spekülasyon kazanç olanaklarını değerlendirmek için girip kar realizasyonları sonrası ülke dışına çıkarak dengelerin bozulmasına yol açan sermaye tipidir. Yabancı bankaların ulusal bankacılık sistemi içinde dominant olması halinde sermaye çıkışları ülke dışına olmayacak bunun yerine aynı ülkede faaliyet gösteren yabancı bankalara doğru bir yönelim söz konusu olacaktır, hatta diğer yabancı doğrudan yatırımları teşvik edecektir. Yabancı bankalar özellikle de, kriz zamanlarında güvenli sığınak gibi çalışabilir ve böylece ulusal fonların dışarıya kaçışını azaltabilirler. Bu durumda ülke içinde kalan sermayenin makro dengeleri bozucu etkisi sınırlanabilecektir (Çakar, 2003: 37).

Yapılan çalışmalarda, yabancı bankaların kredi arzı devamlılığı bağlamında girdikleri ülkenin bankacılık sistemini istikrara ulaşma yönünde etkilediği ifade edilmektedir. Bununla birlikte yabancı bankaların sisteme istikrar kazandıracığı genel kabul edilen bir görüş olmasına rağmen, bir kesinlik bulunmamaktadır. Bu konuda da karşıt görüşler bulunmaktadır. Bilindiği gibi yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin en önemli belirleyicilerinden birisi finansal liberalleşme sürecidir. Bu sürece bağlı olarak ulusal ekonomiler için stratejik önem arz eden bankacılık sektörünün yabancıların hakimiyetine geçmesi, ev sahibi ülkeler için sistematik riskin artmasına neden olabilmektedir. Bunu yanında özellikle kriz dönemlerinde yabancı bankaların sistemden çekilmeleri de finansal istikrarı tehlikeye sokabilmektedir (Afşar, 2004: 98).

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YABANCI PAYLARI

1980'den itibaren günümüze gelinceye kadar ülkemizin bankacılık sektöründe yabancı payları değişiklik göstermiştir. Bu bölümde yabancılara ait olan banka, şube ve personel sayıları ile aktif, kredi, mevduat ve

öz kaynak payları incelenmiştir. Ayrıca Yeniden Yapılandırma sonrası hissesi yabancılara satılan bankalar ele alınmıştır. İncelemelere katılım bankaları dahil edilmemiştir.

2.1. 1980–2000 Döneminde Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Payları

Türk bankacılık sektöründe yıllar itibariyle banka sayısı artmış ve bununla beraber yabancı bankaların sayısı da artış göstermiştir. 1980–2000 yılları arasında ülkemizin bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların sayıları aşağıdaki tablolarda özetlenmiştir.

Tablo 1: Türkiye’de Faaliyette Bulunan Yabancı Banka Sayıları (1980–2000)

	1980	1990	2000
Yabancı Bankalar	4	26	21
Mevduat Bankaları	4	23	18
Türkiye’de Kurulanlar	2	7	5
Türkiye’de Şube Açanlar	2	16	13
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	0	3	3
Bankacılık Sektörü	43	66	79
Mevduat Bankaları	40	56	61
Mevduat Kabul Etmeyen Bankalar	3	10	18
Yabancı Bankalar/Bankacılık Sektörü (%)	9	39	26

Kaynak: “Türkiye’de Yabancı Bankalar” Türkiye Bankalar Birliği (2005)

1980’ de bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 43 iken yabancı banka sayısı 4’tür. 2000’ de sektördeki banka sayısı 79’ a yükselirken yabancı banka sayısı 21 olarak gerçekleşmiştir. Yabancı bankaların sektörde faaliyet gösteren tüm banka sayısına olan oranı incelendiğinde, 1980 yılında %9 olan bu oran 1990 yılında %39’a ulaşmış 2000 yılında ise %26’ya gerilemiştir.

1980 sonrasında yabancı bankaların sayısında artış gerçekleşmiştir. Ancak yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki payı 1980–2000 yılları arasında büyük artışlar gösterememiştir ve 2000 yılında % 5 dolaylarında gerçekleşmiştir. Ayrıca yabancı sermayeli bankaların şube sayısına ve istihdam payına ait yüzdeler dilimlerinde de neredeyse değişiklik gerçekleşmediği görülmektedir.

1980–2000 yılları arasında ülkemizin bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların şube ve çalışan sayıları, sektördeki aktif, kredi, mevduat ve öz kaynak payları tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Türkiye’de Yabancı Sermayeli Bankaların Sektör Payları (1980–2000)

%	1980	1990	2000
Aktif	2,9	3,5	5,4
Kredi	1,8	3,5	2,8
Mevduat	2,3	2,4	3,2
Özkaynak	2,2	3,8	7,6
Şube	2	2	2
Personel	1	2	2

Kaynak: “Türkiye’de Yabancı Bankalar” Türkiye Bankalar Birliği (2005)

2.2. 2000 Sonrası Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Payları

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Başkanı Tevfik Bilgin’in yaptığı açıklamaya göre yabancı bankaların Türk bankacılık sektöründeki payı %40'lardadır (zaman.com.tr, 31.03.2010).

2.2.1. Yabancı Sermayeli Bankaların Banka ve Şube Sayıları

Banka ve şube sayısı bilgileri aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Tabloya katılım bankaları dahil edilmemiştir. Türkiye’de faaliyet gösteren banka sayısı 49’dur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankasıdır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2002 yılında 54 iken 2007’de bu sayı 46’ya düşmüş, 2008 yılında 1 azalarak 45 olmuştur ve 2009 da bu sayı değişmemiştir.

Yabancı sermayeli banka sayısı ise büyük değişiklikler göstermemiş, 2002 de 15 olan yabancı banka sayısı 2009 da 17 olarak gerçekleşmiştir. 2009 tarihinde sayısı 32 olan mevduat bankalarının 3’ü kamusal sermayeli, 11’i özel sermayeli, 1’i TMSF bünyesinde ve 17’si yabancı sermayeli bankalardır. Kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı ise 13’tür.

Türk bankacılık sektöründe şube sayısı yıllar itibariyle artış göstermiş, 2008’de 8.790 olan şube sayısı 2009 da 9.036’ya yükselmiştir. Yabancı bankalarda ise şube sayısı 2002’den 2009 tarihine ulaşınca kadar oldukça yüksek bir artış göstermiş, 2002’de 206 olan yabancı bankaların şube sayısı 2009’da 2.070’e ulaşmıştır.

Tablo 3: Türk Bankacılık Sektöründe Banka ve Şube Sayısı (2002–2009)

	2002		2007		2008		2009	
	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube	Banka	Şube
Mevduat Bankaları	40	6.087	33	7.570	32	8.741	32	8.991
Kamu Bankaları	3	2.019	3	2.203	3	2.416	3	2.530
Özel Bankalar	20	3.659	11	3.625	11	4.290	11	4.390
TMSF Bankası	2	203	1	1	1	1	1	1
Yabancı Bankalar	15	206	18	1.741	17	2.034	17	2.070
Kalk.Yat. Bank.	14	19	13	48	13	49	13	45
Toplam	54	6.106	46	7.618	45	8.790	45	9.036

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2.2.2. Yabancı Sermayeli Bankaların Personel Sayısı

Türk bankacılık sektöründe şube sayısına benzer şekilde, çalışan sayısı da 2009 yılında artmaya devam etmiştir. 2009 yılında sektördeki çalışan sayısı 2008'e göre 805 artarak 172.403 olarak gerçekleşmiş, yabancı sermayeli bankaların çalışan sayısı ise bir önceki yıla göre 891 azalarak 39.676 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 4: Türk Bankacılık Sisteminde İstihdam (2002–2009)

	2002	2007	2008	2009
Mevduat Bankaları	118.329	153.237	166.325	167.064
Kamu Bankaları	40.159	41.056	43.333	44.856
Özel Bankalar	66.869	75.149	82.158	82.271
TMSF Bankası	5.886	325	267	261
Yabancı Bankalar	5.416	36.707	40.567	39.676
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	4.942	5.322	5.273	5.339
Toplam	123.271	158.559	171.598	172.403

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2.2.3. Yabancı Sermayeli Bankaların Aktiflerdeki Payları

Türk bankacılık sektöründe yabancı sermayeli bankaların aktifleri 2001–2009 dönemleri arasında tutar olarak artış göstermiş, 2009 da bir önceki yıla göre 3.035 milyon TL artarak 107.824 milyon TL'ye ulaşmıştır. Yabancı sermayeli bankaların sektördeki aktif payları 2007 'de % 15 iken 2008'de % 14,8'e, 2009 da ise % 12,9'a gerilemiştir. Yabancı bankaların aktifleri tutar olarak artmasına rağmen sektördeki yüzdelerinde gerçekleşen söz konusu gerileme sektörün aktif toplamının daha hızlı artmasından kaynaklanmaktadır. Yeniden yapılandırma sonrası yabancı sermayeli bankaların aktif payındaki gelişmeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5: Türk Bankacılık Sektöründe Toplam Aktifler İçinde Yabancı Payı (2001–2009)

Milyon TL	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yabancı Bankaların Toplam Aktifi	6.790	6.624	6.943	10.347	20.716	59.320	84.335	104.798	107.824
Bankacılık Sistemi Toplam Aktifi	216.508	212.675	249.750	306.452	396.970	485.969	561.172	705.871	833.928
Yabancı Bankalar (%)	3.14	3,11	2,78	3,38	5,22	12,2	15	14,8	12,9

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2.2.4. Yabancı Sermayeli Bankaların Kredilerdeki ve Mevduatlardaki Payları

Türk bankacılık sektöründeki yabancı bankaların kredi ve mevduatları tutar olarak her geçen yıl artış göstermiştir. 2009'da yabancı bankaların kredileri 62.590 milyon TL, mevduatları 61.385 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Yeniden yapılandırma sonrası en büyük kredi payı % 18,8 ve mevduat payı %14,4 olarak 2007 yılında gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda kredi ve mevduat tutarları artmasına rağmen yüzdelerinin düşmesinin nedeni sektördeki kredi ve mevduat tutarının daha hızlı artmasıdır. Söz konusu gelişmeler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 6: Yabancı Bankaların Krediler ve Mevduattaki Payı (2001–2009)

(Milyon TL)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yabancı Bankalar- Krediler	1.785	2.248	2.772	4.790	10.473	33.393	52.775	61.107	62.590
Bankacılık Sistemi-Krediler	57.341	56.370	69.990	103.241	153.059	218.063	280.453	366.901	392.622
Yabancı Bankalar- Mevduat	3.155	3.457	3.545	6.202	12.243	37.420	51.467	60.234	61.385
Bankacılık Sistemi-Mevduat	147.521	142.389	160.812	197.394	253.579	312.832	356.983	453.485	514.618
Krediler-Yabancı Bankalar (%)	3,11	3,99	3,96	4,64	6,84	15,3	18,8	16,6	15,9
Mevduat-Yabancı Bankalar (%)	2,14	2,43	2,20	3,15	4,83	12	14,4	13,3	11,9

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

2.2.5. Yabancı Sermayeli Bankaların Özkaynaklardaki Payları

Ülkemiz bankacılık sektöründe yabancı bankaların özkaynakları tutar olarak artmış olmasına karşın, söz konusu özkaynakların payları 2001 sonrası 2004'e kadar azalış göstermiş, sonraki yıllarda artma eğilimine girmiştir. 2009 da yabancılara ait öz kaynaklar 2008 yılına göre 5.904 milyon TL artış göstererek 19.084 milyon TL olarak oluşmuştur.

Tablo 7: Türk Bankacılık Sektöründe, Özkaynaklarda Yabancı Payı (2001–2009)

(Milyon TL)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Yabancı Bankaların Özkaynakları	1.019	1.387	1.665	2.082	3.330	7.114	11.144	13.180	19.084
Bankacılık Sistemi Özkaynaklar	14.683	25.698	35.537	45.962	53.736	57.977	73.485	82.695	110.751
Özkaynak Yabancı Bankalar (%)	6,9	5,4	4,7	4,5	6,1	12,2	15,1	15,9	17,2

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve Türkiye Bankalar Birliği

SONUÇ

Pek çok geliştirmekte olan ülke özellikle 1980 sonrası yabancı sermayeyi ülkelerine çekerek çeşitli ekonomik amaçlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Buna bağlı olarak geliştirmekte olan ülkelerin yaşadıkları ekonomik krizler, teknoloji alanında gerçekleşen ilerlemeler, sermaye girişinin daha fazla serbest hale gelmesi söz konusu ülkelere bankacılık alanında yabancı girişini hızlandırmış ve yabancı payı bu sektörde artış göstermiştir.

Yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinde pek çok neden olmakla birlikte temelde üç belirgin neden karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenlerin ilki finansal hizmetlerin küreselleşmesi ve geliştirmekte olan ülkelerde artan arbitraj imkânlarıdır. İkincisi yabancı sermayenin ulusal piyasalara girişlerini önleyen engellerin kaldırılmasına ilişkin politikalar sebebiyle yabancı banka girişlerinin söz konusu ülkelere artış göstermesidir. Üçüncü nedense bankacılık krizleri sonrası yabancı bankalar açısından ortaya çıkan kar fırsatları ve söz konusu ülkelerin bankacılık sistemlerindeki yeniden yapılanma çabalarıdır.

Yabancı banka girişlerinin geliştirmekte olan ülke ekonomilerine etkileri verimlilik etkisi ve istikrar etkisi olarak gruplandırılabilir. Yabancı bankaların ev sahibi ülkede verimliliği arttırdığını ortaya koyan çalışmalar yanında bu görüşün aksini savunan çalışmalar da mevcuttur. Yabancı bankaların teknolojik yenilikleri iyi kullanmaları ve maliyetlerini düşürebilmeleri sebebiyle rekabet ortamını geliştirmeleri sektördeki verimliliği arttırmaktadır. Bunun yanında yabancı bankaların büyük şirketlerle çalışma isteği yerel bankaları daha riskli hareketlere zorlamakta ve bu durum yabancı bankaların verimliliği arttıracak görüşü ile ters düşmektedir. Yabancı bankaların sektörde ve ülke ekonomisinde istikrara katkı sağladığı yönünde görüşler ve buna karşı çıkan görüşler mevcuttur. Yabancı bankaların istikrara katkıda bulduklarını savunanlara göre kriz dönemlerinde yabancı bankalar, yerel bankalara göre daha dirençli olmaktadır ve böylesi dönemlerde fon ihtiyacını giderme konusunda etkili olabilmektedirler. Karşıt görüşlere göre ise yabancı bankaların sektördeki paylarının büyük olduğu ülkelere kriz dönemlerinde söz konusu bankaların sistemden uzaklaşmaları ülkenin finans piyasalarında istikrarı bozucu olabilmekte, buna bağlı olarak reel sektörde olumsuz sonuçlar doğurabilecek etkiler yaratabilmektedir.

Türkiye’de yabancı bankaların payı incelendiğinde 1980’lere kadar büyük değişimlerin olmadığı, 1980 sonrası sermaye girişlerine getirilen kısıtlamaların hafifletilmesiyle sektörde yabancı payının artış göstermeye başladığı görülmektedir. Özellikle 2001 sonrası yabancıların sektördeki

yerleri dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. 1980 sonrası 2000'e kadar geçen dönemde yabancı bankaların sayısında belirgin bir artış görülmüşse de aktif paylarında aynı derecede bir artış oluşmamıştır.

Türkiye'de faaliyet gösteren banka sayısı 49'dur. Bunlardan 4 tanesi katılım bankasıdır. Mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının sayısı 2002 yılında 54 iken 2007'de bu sayı 46'ya düşmüş, 2008 yılında 1 azalarak 45 olmuştur ve 2009 da 45'te kalmıştır. 2002 de 15 olan yabancı banka sayısı 2009 da 17'ye yükselmiştir. Yabancı bankalara ait şube sayısı ise oldukça büyük bir artış göstermiş 2002'de 206 iken 2009'da 2.070'e ulaşmıştır. Personel sayısında da benzer bir değişim gerçekleşmiş 2002'de yabancı bankaların 5.416 olan personel sayısı 2009'da 39.676'ya ulaşmıştır. Yabancı sermayeli bankaların sektördeki aktif payları 2007 'de % 15 iken 2008'de % 14,8'e, 2009 da ise % 12,9'a gerilemiştir. Yabancı bankaların kredi ve mevduat tutarları artmasına rağmen 2007'den sonra %' lik paylarının düşmüştür. Bunun nedeni sektördeki kredi ve mevduat tutarının daha hızlı artmasıdır. Benzer değişim özkaynaklarda da gerçekleşmiştir. 2009 da yabancılara ait öz kaynaklar 2008 yılına göre 5.904 milyon TL artış göstererek 19.084 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2008'de yabancılara ait özkaynaklarda % 15,9 olan pay 2009'da % 17,2'ye gerilemiştir.

KAYNAKÇA

- AFŞAR Muharrem (2004), "Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Bankacılık Sektörü" *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 1-2.
- APAK Sudi ve TAVŞANCI Aykut (2008), "Türkiye'de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikaları ile Uyumu", *Maliye ve Finans Yazıları Dergisi*, Yıl. 22, Sayı. 80: 33-53.
- BUMİN Mete (2007b), *Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- BÜYÜKDENİZ Adnan (2007), *Bankacılıkta Yabancı Sermaye Payı*, (Çevrimiçi) <http://www.bankaciyiz.biz/Makale-op-showcontent-id-306.html>, 3 Aralık 2008.
- CLAESSENS Stijn, DEMİRGÜÇ-KUNT Aslı, and HUIZİNGA Harry (2000), "How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?" *Journal of Banking and Finance* 25: 891-911.
- ÇAKAR, Vesile (2003), "Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri" *TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi*, Ankara.
- LENSİNK Robert ve HERMES Niels, (2003) "The Short Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter?" *Journal of Banking & Finance*, (Çevrimiçi)

<http://www.sciencedirect.com/science/article/B6VCY-483SV7K-1/2/3a096c2cb187566166604a5e4a5d7839>, 12 Şubat 2010.

ÖZGEN Ferhat Başkan (1998), “Globalleşme Sürecinde Türkiye’de Finans Piyasalarının Gelişimi”, *Ege Maliye Bölümleri Araştırma Görevlileri Sempozyumu*, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını:47–79, İzmir, 26–28 Kasım 1998.

Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık ve Araştırma Grubu (2005), “Türkiye’de Yabancı Bankalar” *TBB Bankacılar Dergisi*, Sayı 52: 3–9.

http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/bbts.aspx

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=967889&title=bddk-baskani-yabanci-bankalarin-sektordeki-payi-yuzde-40larda>